

ХАМУЛЯК Вікторія Ігорівна

Глобальна продовольча безпека в умовах війни /
Global Food Security in Times of War

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
МВСКм-21
В. І. Хамуляк

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент, О. М. Яремко

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. І. Тулай**

ТЕРНОПІЛЬ - 2024

АНОТАЦІЯ

Хамуляк В. І. Глобальна продовольча безпека в умовах війни – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2024.

В дипломній роботі досліджено сучасні загрози глобальній продовольчій безпеці та проаналізовано стан і проблеми світового ринку продовольчих ресурсів. Визначено причини та наслідки сучасних продовольчих криз та оцінено вплив війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку. Розглянуто шляхи захисту продовольчої безпеки та посилення стійкості продовольчих систем у світі

ANNOTATION

Hamuliak V. I. **Global Food Security In times of War** – Manuscript.

Doctoral studies for the education level «Master» with the title 291 «International Relations, Public Communications and Regional Studies» – West Ukrainian National University, Ternopil, 2024.

The thesis examines current threats to global food security and analyzes the state and problems of the global food market. The causes and consequences of current food crises are identified and the impact of the war in Ukraine on global food security is assessed. Ways to protect food security and strengthen the resilience of food systems in the world are considered.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ.....	6
1.1. Глобальна продовольча безпека: зміст поняття та сучасні загрози.....	6
1.2. Міжнародні інституційні механізми забезпечення глобальної продовольчої безпеки.....	12
 РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ СВІТОВОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	18
2.1. Аналіз світового ринку продовольчих ресурсів.....	18
2.2. Сучасні продовольчі кризи: причини виникнення та наслідки.....	24
2.2. Вплив війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку.....	30
 РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОСИЛЕННЯ СТІЙКОСТІ ПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ У СВІТІ.....	35
 ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми. Питання глобальної продовольчої безпеки є важливою проблемою сучасності і запорукою національної та світової стабільності. У 2015 році в Порядку денному у сфері сталого розвитку на період до 2030 зазначено, що пріоритетним завданням сучасного суспільства є вирішення проблеми голоду та недоїдання та досягнення продовольчої безпеки. Особливу увагу цій проблемі було приділено у 2014 році на Міжнародній конференції з питань харчування та після проголошення ООН Міжнародного десятиліття дій з проблем харчування на 2016-2025 рр.

Продовольча безпека у світі порушується внаслідок впливу трьох основних факторів: збройних конфліктів та війн, кліматичних змін та економічних потрясінь. У 2023 році через дію усіх цих впливів майже 300 млн. людей зіткнулися з гострою продовольчою кризою, а кількість людей, які опинилися на межі голоду, зросла до понад 700 тис. осіб, що майже вдвічі більше, ніж у 2022 році.

Через екстремальні погодні умови понад 72 млн. людей 18 країн відчували високий рівень гострої нестачі продовольства. І ці країни були змушені боротися з тривалим відновленням після посухи або повеней, а подія Ель-Ніньо та інші погодні явища, пов'язані зі зміною клімату, зробили 2023 рік найскладнішим роком за весь період спостережень. Внаслідок економічних потрясінь понад 75 млн. людей у 21 країні зіткнулися з продовольчою кризою.

Конфлікти є основною причиною та підсилювачем високого рівня гострої нестачі продовольства і безпосередньо впливають на наявність та доступ до продовольства, а також на здатність справлятися з іншими потрясіннями. Через конфлікти зводяться нанівець економічні досягнення і обмежується здатність громад і країн реагувати та відновлюватися після погодних та економічних потрясінь.

Основний тягар цієї проблеми несуть найбільш вразливі верстви населення, які стикаються із стрімким зростанням ціни на їжу через війни. У 2023 році через конфлікти у 20 країнах/територіях 135 млн. людей зустрілися із високим рівнем нестачі продовольства.

Тому наукове дослідження концептуальних та практичних засад продовольчої безпеки та пошук шляхів трансформації продовольчих систем та усунення основних причин продовольчої кризи в умовах війни є актуальним і своєчасним.

Мета і завдання наукової роботи. Дослідити виміри глобальної продовольчої безпеки та вплив військових конфліктів на її порушення та розробити пропозиції щодо підвищення рівня безпекової стійкості.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

- дослідити зміст та сучасні загрози глобальній продовольчій безпеці;
- розглянути роль та діяльність міжнародних організацій у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки;
- проаналізувати стан та проблеми світового ринку продовольчих ресурсів;
- дослідити причини та наслідки сучасних продовольчих криз;
- оцінити вплив війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку;
- розробити шляхи захисту продовольчої безпеки та посилення стійкості продовольчих систем у світі.

Об'єктом наукової роботи є продовольча безпека як глобальна проблема сучасності

Предметом наукової роботи є вплив війни на глобальну продовольчу безпеку та шляхи її захисту.

Методи дослідження. Результати наукового дослідження одержано з допомогою використання таких методів як теоретичне узагальнення та порівняння (для дослідження змісту поняття), групування (для дослідження вимірів та загроз для продовольчої безпеки), аналізу та синтезу (для оцінки стану

світового продовольчого ринку; продовольчих криз та впливу воєнних конфліктів), абстрактно-логічного методу (для визначення шляхів підвищення стійкості глобальної безпеки).

Практичне значення одержаних результатів. Результати досліджень представлено у тезах: на тему «Глобальна продовольча безпека: зміст поняття та сучасні загрози» збірник III Міжнародних наукових читань імені Богдана Гаврилишина, Тернопіль, 5 грудня 2023 року та тези на тему «Стан та проблеми світового ринку продовольчих ресурсів» у збірнику IV Міжнародних наукових читань імені Богдана Гаврилишина, Тернопіль, 28 листопада 2024 року.

Структура роботи. Обсяг наукової роботи 45 сторінок, включаючи 4 рисунка і 5 таблиць. У роботі було розглянуто 40 джерел.

РОЗДІЛ 1.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Глобальна продовольча безпека: зміст поняття та сучасні загрози

Продовольство (продукти, харчі) є найважливішим компонентом базових потреб людини, який допомагає підтримувати належний рівень здоров'я та запобігати виникненню хвороб. У загальноприйнятому розумінні продукти харчування людина отримує з рослин і тварин, які в процесі фізичного засвоєння, забезпечують належну харчову цінність та поживну підтримку.

Міжнародні організації ВООЗ та ФАО визначають продовольство (їжу) у фізіологічному контексті як «поживний матеріал, що надходить в організм і задовольняє потреби в підтримці, рості, роботі та відновленні тканин». В економічному сенсі «продовольство» пов'язане з виробництвом, розподілом, попитом та пропозицією на ринку, споживанням і продовольчою системою.

Продовольство (їжа, харчі) як явище досліджують у різних вимірах (часу, харчовому, соціокультурному та економічному):

- вимір часу означає, що людина не може вижити без їжі, а на її здобування є часові обмеження;
- харчовий вимір: продукти харчування забезпечують організм людини необхідними елементами і вітамінами, які потрібно регулярно приймати задля здоров'я та енергії;
- соціокультурний вимір: не всі їстівні продукти є соціально, культурно чи психологічно прийнятними;
- економічний вимір: за продукти харчування потрібно платити, тобто їжа має певну ціну.

Концепція продовольчої безпеки еволюціонувала впродовж останніх п'яти десятиліть, з моменту її першого офіційного впровадження на початку 1970-х років. Хоча, проблема продовольчої безпеки вперше стала актуальною в діяльності Ліги Націй ще у 1930-х роках. Тоді, наслідками Першої світової війни стали недоїдання та епідемії, які підвищили рівень смертності населення, тому міжнародні програми допомоги були одним із найважливіших засобів стабілізації продовольчої безпеки.

В період економічна рецесії у 1930-х роках у США було визнано необхідність міжнародного співробітництва задля забезпечення продовольчої безпеки. Пізніше у 1941 році прийнята Декларація чотирьох свобод президента США Ф. Рузвельта та конференції, проведені у 1943 році - конференція ООН з продовольства і сільського господарства, в 1945 році - конференція ФАО в Квебеку та Конференція з харчування США - привернули увагу світових лідерів до необхідності забезпечення продовольчої безпеки для всього населення світу.

У 1974 році на Всесвітній продовольчій конференції було розроблено концепцію продовольчої безпеки, у якій відображались питання доступності продовольства, його споживання та стабільності цін, а пізніше і фізичного та економічного доступу до продуктів харчування.

У 1996 році на Всесвітньому продовольчому саміті концепція продовольчої безпеки була дещо змінена і її важливими компонентами стали: достатність (їжі має бути достатньо), економічної доступності (економічна можливість населення купувати продукти харчування в необхідній кількості), використання (належне споживання продуктів) та стабільність (поставок та доступу до їжі).

Наукові теорії та концепції досліджували питання продовольчої безпеки в контексті голоду, недоїдання та продовольчої бідності. Міжнародний науково-дослідний інститут продовольчої політики (IFPRI) нарахував близько 200 визначень і 450 індикаторів продовольчої безпеки [34].

Продовольча безпека в більшості випадків визначається як наявність продовольчого забезпечення для харчування населення планети, особливо важливим є постачання продовольства та доступу до нього.

Продовольча безпека - це достатність постачання продовольства шляхом внутрішнього виробництва, імпорту та іноземної продовольчої допомоги. Це доступ людини в будь-який час до їжі, достатньої для активного і здорового життя. Відсутність продовольчої безпеки означає нестачу продовольства, бідність, голод, нерівність, несправедливий розподіл, смертність і хвороби.

Продовольча безпека існує тоді, коли люди мають фізичний, соціальний та економічний доступ до поживної їжі, достатньої для задоволення потреб. Якщо вони не можуть отримати їжу через недостатній розмір доходу або відсутність інших прав на їжу, то це свідчить про продовольчу бідність країни.

У Римській декларації про світову продовольчу безпеку, яка була прийнята на Всесвітньому продовольчому саміті у 1996 році «продовольча безпека» визначається, як ситуація, коли «громадяни в будь-який час мають фізичний і економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам і харчовим перевагам для активного та здорового життя» [14].

Отже, аналізуючи дефініції, запропоновані науковцями і міжнародними організаціями, можна зробити висновок, що світова продовольча безпека досягається, якщо у людей існує постійний і вільний фізичний доступ до необхідної кількості якісної та поживної їжі; економічний доступ, тобто можливість придбати достатню кількість продуктів харчування; соціальний доступ, тобто відсутні бар'єри у отриманні їжі для будь-якої статі та/або соціальної групи; можливість ведення здорового та активного способу життя.

Головні виміри продовольчої безпеки зображено на рис. 1.1.

Наявність продовольства означає необхідність постійного виробництва та постачання достатньої кількості їжі для населення. Це перший і головний базовий

критерій продовольчої безпеки.

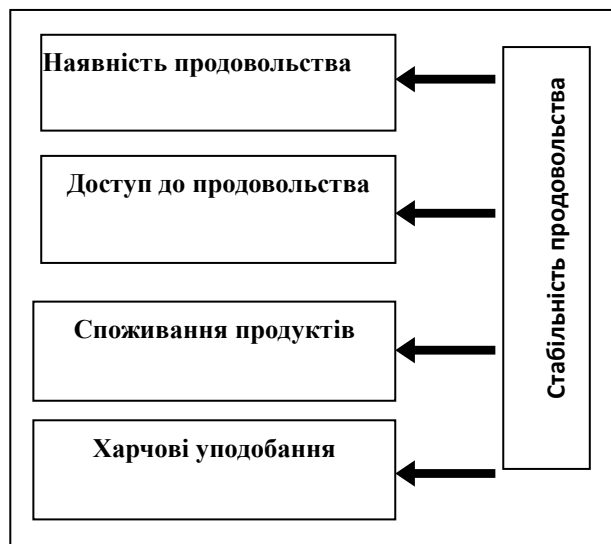

Рис. 1.1. Виміри продовольчої безпеки [34]

Досягти цього виміру складно через обмеженість ресурсів та нерідко несприятливі кліматичні умови. Наявність продовольства - це показник того, чи достатньо їжі на певній території чи в країні, щоб прогодувати її населення, який вимірюється обсягами виробництва, рівнем запасів та чистого імпорту/експорту продовольства.

Доступ до продовольства означає, що люди повинні мати вільний доступ до необхідних продуктів харчування. Наявність продовольства є необхідною умовою безпеки, однак недостатньою, оскільки люди можуть голодувати, навіть коли в країні достатньо їжі, як це траплялося під час багатьох голодоморів.

Продовольча криза може бути наслідком нездатності індивіда отримати доступ до їжі. Доступ може бути економічний, соціальний, фізичний та політичний. Наприклад, транспорт, інфраструктура, зберігання та маркетинг продовольчих товарів – це аспекти фізичного доступу до продовольства. Економічний доступ включає доходи, витрати, купівельну спроможність осіб для отримання відповідних продуктів харчування шляхом виробництва чи купівлі. Показниками доступу до продовольства є наявність таких ресурсів як заробітна

плата, людська мобільність, ціна на продукти харчування, доступ до споживчого ринку, частота прийому їжі, статус зайнятості та знання. Люди мають «право» на їжу, вирощуючи її для себе, купуючи або користуючись перевагами громадської системи харчування.

3. Споживання продуктів або їх використання (утилізація) - це належне біологічне використання їжі, яка забезпечує достатню кількість енергії та основних поживних речовин, а також чисту воду та санітарні умови. Використання їжі задовольняє всі види фізіологічних потреб людини та враховує чисту воду, санітарію, охорону здоров'я, культурні міркування, соціальне середовище, навички зберігання та приготування їжі.

4. Стабільність продовольства означає те, що доступ до харчування має бути стабільним впродовж тривалого часу і без ризику раптових перебоїв. Продовольча стабільність відображає здатність справлятися з тимчасовими потрясіннями, які стримують нестачу продовольства, бідність і злидні. Тому громади, домогосподарства та окремі особи повинні мати постійний (стабільний) доступ до продуктів харчування. Проте, в багатьох випадках цьому заважають вразливість і фактори ризику, пов'язані з виробництвом, розподілом і переробкою харчових продуктів. На додаток, економічна рецесія, несприятливий клімат, падіння виробництва, коливання ринку, монополізація бізнесу, максимізація прибутку, відсутність підтримки громади, політична нестабільність є основними факторами, що впливають на продовольчу стабільність. Отже, продовольча безпека визначається стабільністю наявності, доступу та споживання продовольства, тому стабільність є критично важливим компонентом, який синхронізує різні виміри продовольчої безпеки.

Основні сучасні загрози глобальній продовольчій безпеці зображено на рис. 1.2.

Зміна клімату означає зміну погодних умов, збільшення кількості екстремальних погодних явищ та підвищення температури. Усе це негативно

впливає на врожайність сільськогосподарських культур та виробництво продуктів харчування.

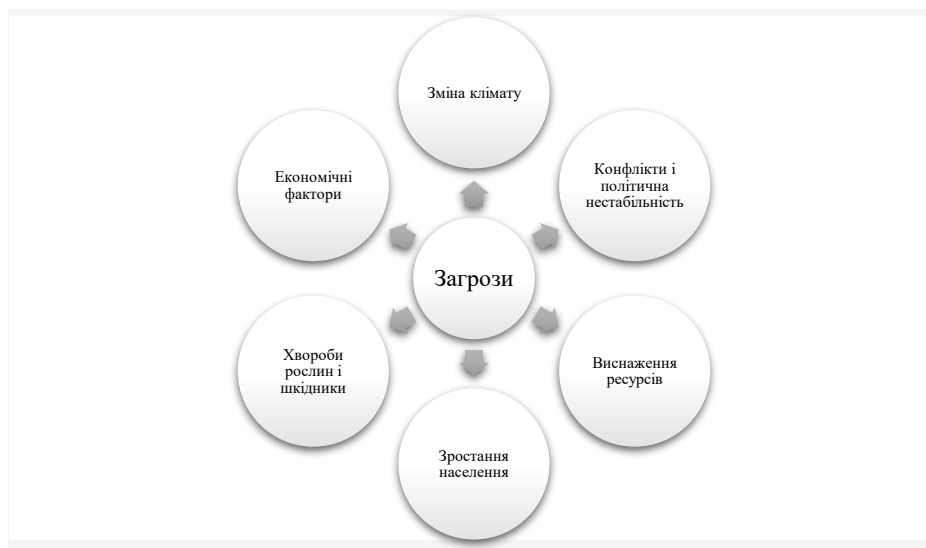

Рис. 1.2. Сучасні загрози глобальній продовольчій безпеці

Примітка. Складено автором за даними [40]

Конфлікти і політична нестабільність: війни та масові заворушення порушують процеси виробництва та розподілу продовольства, що призводить до дефіциту та підвищення цін на продукти. Економічні фактори: економічна криза, інфляція та дефіцит або торговельні обмеження можуть обмежити доступ до продуктів харчування, особливо для вразливих верств населення.

Хвороби рослин і шкідники також завдають шкоди посівам і врожаю, зменшуючи доступність їжі та збільшуючи її вартість. Зростання населення: створює додатковий тиск на продовольчі системи, вимагаючи більш ефективних і стійких сільськогосподарських методів. Виснаження ресурсів: надмірне використання води, деградація ґрунту та втрата біорізноманіття загрожують довгостроковій стабільності виробництва їжі.

Подолання цих загроз потребує скоординованих глобальних зусиль, включаючи інвестиції в стале сільське господарство, стратегії адаптації до клімату, вирішення конфліктів та економічну політику, яка підтримує продовольчу безпеку.

1.2. Міжнародні інституційні механізми забезпечення глобальної продовольчої безпеки

Глобальна продовольча безпека є багатогранним викликом, що вимагає співпраці міжнародних організацій, урядів та приватних структур. Перелік ключових міжнародних організацій, які займаються продовольчою безпекою, представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Міжнародні організації із захисту глобальної продовольчої безпеки

Лого	Назва
 Food and Agriculture Organization of the United Nations	Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО)
 World Food Programme	Всесвітня продовольча програма (ВПП)
	Міжнародний фонд аграрного розвитку
	Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)
 World Health Organization	Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)
	Світовий банк (СБ)
	Міжнародний валютний фонд (МВФ)
	Консультативна група з міжнародних сільськогосподарських досліджень (CGIAR)
	Європейський Союз (ЄС)
	Глобальний альянс за поліпшення харчування (GAIN)
	Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця

Примітка. Складено автором самостійно

1. На Продовольчу та сільськогосподарську організацію ООН (ФАО) як великий міжнародний орган покладено основні обов'язки щодо забезпечення

глобальної продовольчої безпеки. ФАО здійснює моніторинг та оцінку поставок продовольства на глобальному, регіональному і національному рівнях.

ФАО є агентством Організації Об'єднаних Націй, яке було створене в 1945 році для досягнення глобальної продовольчої безпеки з допомогою викорінення голоду, поліпшення харчування та сприяння розвитку сталого сільського господарства. Крім цього, одним із завдань міжнародної організації є надання технічної експертизи та збір інформації для допомоги урядам у розробці сільськогосподарської політики.

ФАО, по суті, виступає глобальною платформою для діалогу з питань продовольчої безпеки та популяризації сільськогосподарських інновацій та практик сталого розвитку. Ключову роль організація відіграла у розробці Цілі сталого розвитку №2 (Zero Hunger). ФАО також займається тим, що використовує системи раннього попередження про продовольчі кризи, наприклад, Глобальна система інформації та раннього попередження (GIEWS).

ФАО приймає активну участь у формуванні звітів про стан продовольчої безпеки та харчування у світі. Зокрема, за даними звіту, який було опубліковано у липні 2024 року, інформується про те, що близько 733 млн осіб або майже 9% населення Землі, зіткнулося з проблемою голоду у 2023 році. Цей показник на 152 млн. перевищує показник 2019 року. Тобто глобально не відбувається необхідних зрушень щодо ліквідації голоду та досягнення продовольчої безпеки до 2030 року і одна з 11 осіб стикається з голодом у світі [10].

ФАО також активно підтримує ініціативу «Рука об руку», яка сприяє розвитку партнерства у боротьбі з продовольчими кризами у вразливих країнах.

2. Всесвітня продовольча програма (ВПП) була заснована в 1961 році і є підрозділом ООН з надання продовольчої допомоги. Особлива увага приділяється наданню надзвичайної допомоги, розподілу продуктів харчування в постраждалих від кризи районах, впровадженню програм шкільного харчування та наданні технічної допомоги для харчування.

ВПП виконує роль головного рятувальника під час голоду, війн та стихійних лих. Щорічно через цю програму надається продовольча допомога для понад 100 млн. людей у понад 80 країнах. Її завдання скоординувати свої дії з урядами та неурядовими організаціями для забезпечення ефективного розподілу продовольства. У 2000 році ця програма стала Лауреатом Нобелівської премії миру за боротьбу з голодом та покращення умов для миру.

В Україні 14,6 млн людей потребують гуманітарної допомоги і 3,6 млн – внутрішньо переміщених осіб. ВПП намагається співпрацювати з українським бізнесом та підприємствами, тому близько 82% продовольства, яке програма розповсюджує, купується на країні, що допомагає стабілізувати економічну діяльність і продовольчі системи. Загалом з березня 2022 року ВПП влила в українську економіку понад 1,3 мільярда доларів США [39].

3. Міжнародний фонд аграрного розвитку (IFAD) був заснований у 1977 році для допомоги у розвитку сільських територій, боротьби з бідністю та підвищення продуктивності сільського господарства серед дрібних фермерів. Цей фонд надає кредити та гранти для підтримки сільських громад у країнах, що розвиваються. IFAD вирішує системні проблеми, такі як обмежений доступ до кредитів, землі та технологій для сільських фермерів і працює в синергії з ФАО та ВПП для створення стійких сільськогосподарських систем.

Фонд профінансував майже 200 програм у 100 країнах, що принесло користь мільйонам сільських фермерів. А такі проекти, як Програма адаптації для дрібного сільського господарства (ASAP), допомогли фермерам впоратися зі зміною клімату.

Україна приєдналась до Фонду у 2024 році, що допоможе трансформувати сільське господарство та розвивати мале фермерство на засадах сталого розвитку.

4. Діяльність Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) зосереджується на покращенні харчування дітей у рамках мандату захисту прав дітей. Фонд впроваджує програми для вирішення проблеми недоїдання дітей та працює у

партнерстві з місцевими органами влади та організаціями щодо формування політик, спрямованих на забезпечення доступу дітей до поживної їжі.

ЮНІСЕФ закуповує майже 80% світової кількості RUTF (терапевтичної їжі), яка є життєво необхідною для лікування тяжкого виснаження у дітей віком до 5 років. Та активно співпрацює з ВПП та ФАО в інтегрованих програмах харчування в Африці та Азії.

З початку війни в Україні ЮНІСЕФ разом із партнерами з ООН виступає за дотримання гуманітарних принципів, міжнародного гуманітарного права та прав людини, в тому числі для припинення та запобігання серйозним порушенням щодо дітей.

5. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) зосереджується на глобальному здоров'ї та харчуванні як ключових компонентах продовольчої безпеки. ВООЗ розробляє стандарти безпеки та якості харчових продуктів у співпраці з ФАО через Кодекс Аліментаріус.

Основними завданнями ВООЗ є:

- забезпечення глобальної безпеки харчових продуктів для запобігання захворюванням, спричиненим неякісною їжею;
- підтримка політик, чутливих до харчування, боротьби з ожирінням та недоїданням.

Серед основних досягнень ВООЗ є впровадження Глобальних цілей з харчування, спрямованих на зменшення затримки росту та анемії до 2025 року та Партнерство у вирішенні криз у сфері охорони здоров'я, спричинених відсутністю продовольчої безпеки, наприклад, у країнах Африки.

6. Світовий банк надає фінансову та технічну допомогу проектам, спрямованим на викорінення бідності з акцентом на сільське господарство та розвиток сільських територій. Банк інвестує в інфраструктуру, зрошення та технології для покращення продовольчих систем. Він фінансує великомасштабні сільськогосподарські проекти з метою підвищення продуктивності та сталого

розвитку та співпрацює з урядами для зміцнення сільськогосподарської політики та інститутів. Зокрема, Світовий банк фінансує такий важливий проєкт, як Глобальна програма сільського господарства та продовольчої безпеки (GAFSP) з портфелем у 2,5 млрд. дол. США, завдяки якій підтримано 20 млн. людей у 300 проєктах у найбідніших країнах світу. GAFSP надає інвестиційні гранти, технічну допомогу, фінансування на пільгових умовах і консультаційні послуги для реалізації проєктів з управління попитом у харчовому ланцюжку, від ферми до столу.

7. Міжнародний валютний фонд (МВФ) також фінансово допомагає та надає консультації країнам, які стикаються з економічними кризами, що посилюють відсутність продовольчої безпеки. Банк допомагає країнам відновити економічну стабільність після кризи та забезпечити повноцінне функціонування продовольчих систем. Зокрема, МВФ відіграв значну роль у стабілізації економіки в регіонах, які постраждали від зростання цін на продовольство під час глобальної продовольчої кризи 2008 року. Після вторгнення Росії в Україну нові економічні програми Фонду, які включали політику подолання наслідків продовольчої кризи, було розпочато в Беніні, Кабо-Верде, Грузії, Мозамбіку, Танзанії та Замбії. Також додаткове фінансування для існуючих програм у Йорданії, Молдові, Пакистані та Сенегалі забезпечило підтримку додаткових заходів для зміцнення мереж соціального захисту та вирішення проблеми продовольчої безпеки.

8. Основною метою Консультативної групи з міжнародних сільськогосподарських досліджень (CGIAR) є глобальне партнерство дослідницьких організацій, які займаються зменшенням бідності в сільській місцевості, покращенням продовольчої безпеки та просуванням сталого управління природними ресурсами. Консультативна група проводить дослідження для підвищення врожайності, стійкості та живлення сільськогосподарських культур та співпрацює з урядами та неурядовими

організаціями для впровадження рішень на місцях. Зокрема, було розроблено сорти рису (IR8), що значно підвищило продуктивність під час Зеленої революції.

9. Європейський Союз (ЄС) також активно підтримує глобальні зусилля, спрямовані на боротьбу з голодом і недоїданням та впроваджує ініціативи з продовольчої безпеки через такі програми, як Європейський фонд розвитку та Спільна сільськогосподарська політика (CAP). Коштом ЄС фінансуються сільськогосподарські проекти в країнах, що розвиваються та стимулюється торговельна політика, яка забезпечує справедливий доступ до глобальних продовольчих ринків. Майже щорічно ЄС надає понад 1 млрд. євро фінансування продовольчої безпеки країнам, що розвиваються та підтримує різні ініціативи, наприклад, «Боротьба з пустельною сараною» у Східній Африці та інші.

10. Глобальний альянс за поліпшення харчування (GAIN) був заснований у 2002 році задля покращення харчування шляхом партнерства з бізнесом, урядами та неурядовими організаціями. Альянс впроваджує масштабні програми збагачення харчових продуктів, покращує доступ до поживної їжі для вразливих груп населення та просуває інновації у продовольчих системах.

Результатами його діяльності є покращення харчового статусу у понад 1 млрд. людей за допомогою ініціатив зі збагачення харчових продуктів та запуск Маркетплейсу поживних продуктів.

11. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця надає гуманітарну допомогу в екстрених ситуаціях та підтримує довгострокову розбудову стійкості в громадах, вразливих до відсутності продовольчої безпеки. Організація забезпечує доступ до продовольства під час конфліктів та стихійних лих та співпрацює з місцевими організаціями для вирішення проблем продовольчої безпеки.

РОЗДІЛ 2.

МОНІТОРИНГ СВІТОВОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Аналіз світового ринку продовольчих ресурсів

За даними останніх досліджень ФАО прогнозується збільшення виробництва та запасів окремих основних харчових продуктів. Проте глобальні системи виробництва продуктів харчування залишаються вразливими до ризиків, пов'язаних з екстремальними погодними явищами та зміною клімату, геополітичною напругою, змінами у світовій політиці та подіями на інших ринках. Усе це потенційно може порушити баланс попиту та пропозиції та негативно вплинути на ціни ринку продовольства, а, отже, і світову продовольчу безпеку. Отже проаналізуємо ситуацію із виробництвом, запасами та торгівлею продовольства на світовому ринку, з акцентом на пшеницю та визначимо його основні тенденції та перспективи.

Як показує аналіз даних табл. 2.1, у експортному сезоні 2023-2024 рр. очікується ймовірне збільшення світового виробництва зернових культур на 1,0 % порівняно з періодом 2022-2023 рр. і обсяг становитиме до 2813 млн. т.

Таблиця 2.1

Моніторинг світового ринку зернових культур

Експортний сезон	2021/22, млн. т	2022/23, млн. т	2023/24 (прогноз), млн. т	Зміни відносно 2022/23, %
Виробництво	2813,4	2786,5	2813,1	1,0
Торгівля	482,8	471,6	471,4	0,0
Споживання	2801,7	2777,6	2803,8	0,9
Запаси	856,8	858,2	873,0	1,7

Примітка. Складено автором на основі [25]

Прогнозується, що серед всіх зернових культур основний приріст відбудеться за рахунок зростання виробництва кукурудзи, рису (помеленого) та сорго. Це частково компенсує падіння обсягів виробництва пшениці та ячменю.

Також, у перспективі обсяг світової торгівлі зерновими культурами залишиться на рівні 2022-2023 рр. і становитиме 472 млн тон. Зниження світової торгівлі, яке виникне внаслідок зменшення оборотів пшениці, буде компенсоване зростанням світової торгівлі фуражними зерном та рисом.

Позитивним показником є те, що за прогнозами у 2023-2024 рр. світові запаси зернових культур зростуть на 1,7 % порівняно з 2022-2023 рр., і досягнуть рекордних 873 млн. т. Серед зернових культур найбільше зростуть запаси кукурудзи, рису і ячменю, а запаси пшениці та сорго, швидше за все, впадуть.

Отже, обсяги світового виробництва, торгівлі та запасів зернових культур у 2023/24 рр. впадуть порівняно з рівнем 2022-2023 рр. Незважаючи на це, якщо залишаться значні запаси з минулого сезону і не зміниться рівень загального споживання, світовий рівень пропозиції пшениці залишиться достатнім.

Загальний обсяг виробництва пшениці у експортному сезоні 2023-2024 рр. становитиме 777 млн. т, що на 3,0 % менше показника, досягнутого у 2022-2023 рр. (рис. 2.1).

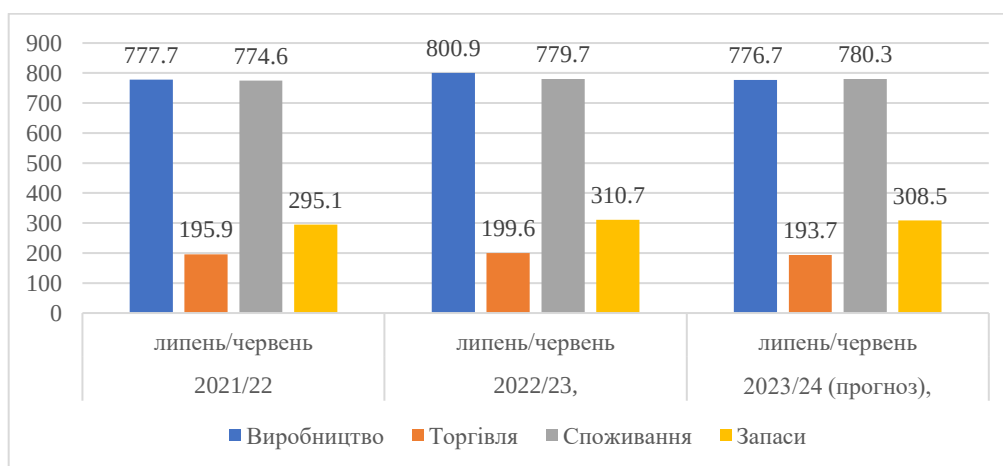

Рис. 2.1. Моніторинг світового ринку пшениці, млн. т

Примітка. Складено автором на основі [25]

Найбільше зниження обсягів виробництва пшениці відбудеться в Російській Федерації (на 19,3%) та Австралії (на 28,1%), хоча у 2022 році ці країни мали рекордно високі показники виробництва. Скорочення виробництва пшениці очікується по інших провідних виробниках, включаючи Україну (на 15,8%) та Казахстан – на 14% (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Виробництво пшениці: провідні виробники [25]

Країни-виробники	Млн. тон			%
	2021	2022	2023	
Китай (материкова частина)	136.9	137.7	138.5	0.6
Європейський Союз	138.1	134.1	138.8	3.5
Індія	109.6	107.7	110.0	2.1
Російська Федерація	76.1	102.7	82.8	-19.3
Сполучені Штати Америки	44.8	44.9	45.2	0.6
Австралія	36.2	39.2	28.2	-28.1
Канада	22.4	33.8	34.3	1.5
Пакистан	27.5	26.4	26.8	1.6
Україна	32.2	20.2	17.0	-15.8
Туреччина	17.7	19.8	18.8	-5.1
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	14.0	15.5	14.4	-7.6
Казахстан	11.8	16.4	14.1	-14.0
Іран (Ісламська Республіка)	10.1	13.0	13.0	0.0
Інші	100.4	89.4	94.9	6.1
Всього на світовому ринку	777.7	800.9	776.7	-3.0

В Австралії після двох років високих урожаїв пшениці її виробництво може скоротитися майже на 10 млн. т у 2023 році. Причинами є очікуваний дефіцит опадів, пов'язаний із подією Ель-Ніньо у другій половині 2023 року та ймовірне скорочення посівних площ.

Очікується, що в Південній Америці виробництво пшениці в Аргентині сильно відновиться після посухи врожаю 2022 року. Це ґрунтується на поверненні до більш сприятливих дощів і більших насаджень, підкріплених сприятливими цінами виробників.

У США значна частина площ озимої пшениці постраждала від постійної посухи. І хоча, посіви пшениці в країні зросли, загальне виробництво

прогнозується лише на рівні 45,2 млн т. У Канаді також є певні ризики посухи в західних областях, де вирощується основна частина врожаю пшениці. Офіційні прогнози свідчать про те, що виробництво пшениці в Канаді у 2023 році на 12% вище середнього показника за останні 5 років, становить 34,3 млн. т та ґрунтується на очікуваному 7% збільшенні ярих посівів.

У Європі погодні умови на більшій частині Європейського Союзу були сприятливими для посівів озимої пшениці, за винятком Іспанії та Португалії, де дефіцит опадів і високі температури знизили врожайність. Зважаючи на це, загальне виробництво пшениці в 2023 році зросте майже на 4% до 138,8 млн. т.

У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північна Ірландія (Великобританія) також очікується, що виробництво пшениці у 2022 році впаде до 14,4 млн т у 2023 році або майже на 8%.

В країнах Азії рекордно високі посіви були в Індії, хоча дощі та спека обмежили виробництво зернових культур та якості врожаю. Тому у 2023 році в Індії очікується врожай пшениці на рівні 110 млн. т, що майже на 7 млн. т перевищує середній показник за п'ять років. У Пакистані погодні умови також були переважно сприятливими, що підвищило перспективи врожайності, тому виробництво пшениці у 2023 році досягне рівня вище середнього – 26,8 млн. т. У Китаї впродовж зимового сезону прогнозується незначне зростання виробництва до 138,5 млн. т.

Туреччина є провідним виробником пшениці у Східній Азії. Однак, у 2023 році виробництво становитиме 18,8 млн. т, що нижче середнього показника за останні п'ять років.

Очікується, що в Південній Америці виробництво пшениці суттєво відновиться в Аргентині після врожаю 2022 року, який постраждав від посухи.

Світова торгівля пшеницею у 2023-2024 рр. також знизиться на 3,0 % до 194 млн т. Причиною цього є зменшення закупівлі пшениці Китаєм та Європейським Союзом порівняно з рекордними обсягами імпорту у 2022-2023

пр. з України. Як свідчать дані табл. 2.3., в Азії сукупний імпорт пшениці скоротиться у 2023-2024 сезоні до 101 млн. т, що на 5,7% менше, ніж у 2022-2023.

Таблиця 2.3

Імпорт та експорт пшениці на світовому ринку, млн. т

	Імпорт			Експорт		
	2019/2020- 2021/2022 середнє значення	2022-2023	2023-2024 (прогноз)	2019/2020- 2021/2022 середнє значення	2022-2023	2023-2024 (прогноз)
Азія	101.8	107.2	101.0	19.3	18.7	18.2
Бангладеш	6.7	5.0	5.7	-	-	-
Китай	10.9	13.4	8.9	0.3	0.2	0.5
Індія	-	-	-	4.9	1.7	1.5
Індонезія	10.7	10.0	10.5	0.1	0.1	0.1
Філіппіни	6.3	6.0	6.0	0.0	0.1	0.1
Туреччина	9.9	11.0	10.0	4.4	5.0	4.4
Африка	51.9	52.0	54.8	0.9	0.6	0.5
Алжир	7.6	8.3	9.0	-	-	-
Єгипет	12.1	11.2	12.0	0.3	0.1	0.1
Марокко	5.0	6.5	6.5	0.0	-	-
Нігерія	6.0	5.5	6.1	-	-	-
Південна Америка	14.7	13.7	13.9	15.9	10.0	15.6
Аргентина	-	-	-	13.6	5.5	11.5
Бразилія	6.6	5.6	5.8	1.5	3.5	3.0
Північна Америка	2.3	2.7	3.6	46.6	44.6	44.5
Канада	0.3	0.1	0.1	21.8	23.5	24.5
США	2.0	2.6	3.5	24.8	21.1	20.0
Європа	8.0	14.0	10.2	87.4	95.8	92.9
ЄС	4.4	10.5	6.3	31.7	32.5	35.5
РФ	0.3	0.3	0.3	35.1	46.0	45.0
Україна	-	-	-	18.9	14.8	10.0
Австралія	0.3	-	0.1	18.6	29.0	21.0
У світі, всього	189.2	199.6	193.7	189.7	199.6	193.7

Падіння імпорту пшениці до Китаю на 4,5 млн. т відбудеться через незначне зростання внутрішнього виробництва та зниження використання пшениці на корм тваринам.

В Європі імпорт пшениці у 2023-2024 сезоні впаде майже на 27 % порівняно з рівнем 2022-2023 періоду. Це відбудеться внаслідок зменшення імпорту до ЄС,

який зріс у 2022-2023 періоді з України через «Шляхи солідарності». Очікується, що імпорт пшениці до Європейського Союзу впаде на 40 % і становитиме 6,3 млн. т. Очікується збільшення виробництва пшениці в Європейському Союзі через скорочення в Україні внаслідок війни.

В Африці імпорт пшениці зросте на 5,4% і становитиме 54,8 млн. т. Найбільше зростання очікується в Єгипті з метою задоволення внутрішнього попиту та підтримки рівня запасів. Скорочення імпорту пшениці до Єгипту у сезоні 2022-2023 рр. відбулось внаслідок знецінення валюти та підвищення боргу через високий рівень світових цін. Очікується, що зниження світових цін відновить імпорт пшениці до Єгипту у 2023-2024 до 12 млн. т і країна знову стане найбільшим імпортером пшениці у світі. Аналогічно, імпорт Нігерії та Алжиру може відновитися.

Що стосується перспектив експорту на період 2023-2024 рр., то серед основних експортерів тенденції неоднозначні. Так, після двох рекордних експортних сезонів, поставки з Австралії впадуть на 28% через прогнозоване скорочення виробництва. Також поставки пшениці з України впадуть другий сезон поспіль на 32 % внаслідок тривалого впливу війни. І, хоча, Чорноморська зернова ініціатива, дозволила з липня 2022 року відвантажувати Україні пшеницю зі своїх чорноморських портів, однак, виникло кілька логістичних проблем, які стримують темпи відвантажень.

Через обмежені внутрішні поставки та неконкурентоспроможні ціни очікується 5% падінням експорту зі Сполучених Штатів та досягне найнижчого рівня з періоду 1971-1972 рр.

В свою чергу, Аргентина більш ніж подвоїть свої продажі пшениці після зниження у 2022-2023 рр., чому сприятиме очікуване відновлення виробництва. Також очікується, що ЄС збільшить свої продажі у 2023-2024 рр. на 9% через меншу конкуренцію з боку України та високий попит у країнах Африки, де Європейський Союз також має перевагу географічної близькості.

Глобальне споживання пшениці у сезоні 2023-2024 рр. прогнозується на рівні 780 млн. т, що лише на 0,1 % вище розрахункового рівня 2022-2023 рр. і на 0,7 % нижче десятирічної тенденції.

Світові запаси пшениці впадуть на 0,7 % до кінця 2024 року. Найбільше скорочення запасів пшениці очікується в Російській Федерації, у Сполучених Штатах Америки (США) та Казахстані.

Світові ціни на пшеницю почали поступово знижуватися з того часу як у травні 2022 року, після перебоїв з українським експортом, спричинених війною, вони вирости до рекордного рівня. Чорноморська зернова ініціатива частково дозволила Україні експортувати зерно зі своїх чорноморських портів, зменшити невизначеність та покращити поставки на світових ринках.

З початку 2023 року значні поставки та сильна конкуренція серед експортерів, включаючи активні продажі з боку Російської Федерації та Австралії, зберегли тенденцію до зниження світових цін на пшеницю, які у травні 2023 року впали на 35% порівняно із цінами у травні 2022 року. Хоча ціни на пшеницю все ще на 4 % вище за середнє п'ятирічне значення.

2.2. Сучасні продовольчі кризи: причини виникнення та наслідки

Продовольча безпека виникає, якщо один, декілька або всі виміри порушуються внаслідок впливу певних факторами. Відсутність продовольчої безпеки може бути хронічною, коли тривалий період часу населення нездатне споживати адекватну їжу через такі причини як бідність, маргіналізація тощо. Гостра відсутність продовольчої безпеки виникає в певний момент часу та може серйозно загрожувати життю населення.

В Глобальному звіті ООН продовольча криза визначається як ситуація, яка вимагає термінових дій для захисту та порятунку життя людей та засобів до існування на місцевому або національному рівнях [32]. Продовольчі кризи більш ймовірні для населення, яке страждає від хронічної відсутності продовольчої

безпеки та недоїдання. Вони можуть виникати в будь-якій країні чи регіоні і мати глобальні наслідки. Наприклад, війна в Україні негативно впливає на продовольчу безпеку за межами її кордонів, оскільки країна є великим експортером продовольства. Крім того, нездатність урядів до швидкого реагування може впливати на масштаби і наслідки продовольчої кризи.

Глобальна продовольча криза залишається однією з найактуальніших проблем сучасності, мільйони людей страждають від голоду, недоїдання та відсутності продовольчої безпеки. Продовольча криза підживлюється поєднанням збройних конфліктів, економічних спадів та зміни клімату.

Продовольча криза виникає, коли великі групи населення відчують гостру нестачу продовольства, борючись за доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі. В даний час світ бореться з численними кризами, що накладаються одна на одну, кожна з яких загострює іншу:

1. Збройні конфлікти - порушують сільськогосподарське виробництво, руйнують ланцюги поставок і витісняють населення, обмежуючи доступ до продовольства.

2. Економічні потрясіння: відновлення економіки після пандемії залишається нерівномірним. Висока інфляція, девальвація валют та зростання цін на продукти харчування створюють навантаження на бюджети домогосподарств, особливо в країнах з низьким та середнім рівнем доходу.

3. Зміна клімату: непередбачувані погодні умови - посухи, повені та шторми завдають шкоди посівам і знижують продуктивність сільського господарства. Проблеми, пов'язані з кліматом, особливо помітні в таких регіонах, як Африка на південь від Сахари та Південна Азія.

4. Збої в ланцюжку поставок: війна в Україні значно вплинула на світовий експорт зерна у 2022 та 2023 роках, спричинивши хвильові ефекти в країнах, залежних від імпорту продовольства.

У 2023 році приблизно 281,6 млн. людей (21,5% від проаналізованого населення) зіткнулися з високим рівнем гострої нестачі продовольства, що на 24 млн. більше, ніж у 2022 році. А понад 700 тис. осіб опинилися на межі голоду, особливо в секторі Газа, Судані та Гаїті. Понад 60% населення, яке відчуває гостру нестачу продовольства, проживало лише в 10 країнах (рис. 2.2).

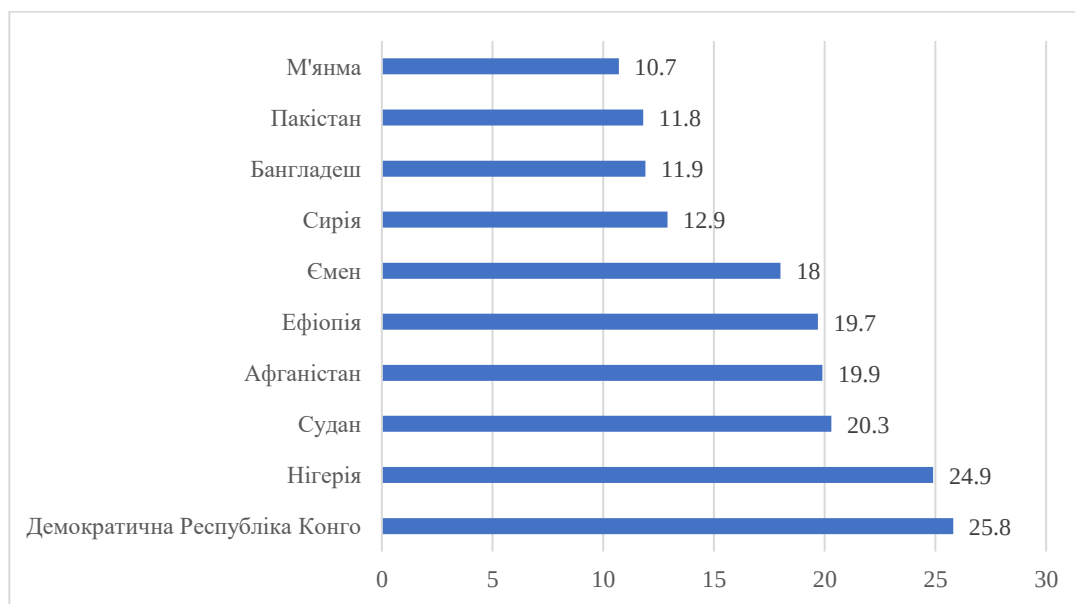

Рис. 2.2. Країни за кількістю населення із високим рівнем нестачі продовольства у 2023 р., млн. осіб [36]

Африка стикається з гострою нестачею продовольства. На сомалійському півострові часто відбуваються тривалі посухи та сезони дощів, які знищують врожай і худобу, залишивши мільйони людей під загрозою голодної смерті.

З майже 64 млн. людей, які потребують гуманітарної допомоги та захисту на Африканському Розі, на цей регіон припадає майже 22% глобального гуманітарного навантаження у 2024 році, лише Судан та Ефіопія були двома з п'яти найбільших гуманітарних криз у світі. На Судан припадало майже 40% (25 млн. осіб) від загальної кількості регіонів, за ним йдуть Ефіопія (21 млн.), Південний Судан (9 млн.) і Сомалі (8,3 млн.).

Високий рівень гострої продовольчої безпеки виник у різних частинах регіону після повені, спричиненої явищем Ель-Ніньйо у 2023 році. Повернення

Ель-Нінйо призвело до сильних посух у деяких частинах Південної Африки, скоротивши виробництво кукурудзи — основної культури в регіоні. У таких країнах, як Зімбабве, Замбія та Малаві, спостерігалася підвищена нестача продовольства.

За оцінками, у 2024 році 58,4 млн. людей відчували гостру продовольчу безпеку. У північній Ефіопії глобальні показники гострого недоїдання перевищують 15-% пороговий рівень; у Судані ситуація з харчуванням критична: 700 тис. дітей страждають від недоїдання, яке загрожує життю. У Південному Судані та Сомалі понад 1,65 млн. та 1,45 млн. дітей до п'яти років відповідно страждають від гострого недоїдання.

У 2023 році Судан пережив одну з найгірших гуманітарних криз. Громадянська війна порушила сільськогосподарську діяльність і змусила мільйони людей покинути свої домівки. Колапс економіки ще більше обмежив доступність продовольства, підштовхнувши сім'ї до голодної смерті. Близько 18 млн. людей або більше третини населення країни стикаються з гострою продовольчою безпекою, яких майже 5 млн осіб перебувають на межі голоду. А понад 8,6 млн. людей (16 % загального населення країни) покинули свої домівки з початку конфлікту.

В Азії - Афганістан і Пакистан стикаються з продовольчими кризами. Економічна нестабільність, конфлікти та стихійні лиха призвели до того, що мільйони людей залишилися без продовольчої безпеки. У 2023 році майже 6,5 млн. дітей в Афганістані зазнали голоду, а за прогнозами 2024 року 7,8 млн. дітей надалі не матимуть достатньо їжі. Голод у поєднанні з холодною погодою у значних частинах Афганістану створить небезпечну ситуацію для дітей. Після пандемії Пакистан також постраждав від стихійних лих, які підняли ціни на продовольство та паливо, зокрема, на це вплинуло вторгнення Росії в Україну, весняна спека, яка призвела до скорочення врожаїв, а потім літні повені, які затопили їх. У 2023 році в Пакистані приблизно 8,5 млн. людей стикнулися з

гострою нестачею продовольства, що суттєво зросло порівняно з попередніми роками, і, тому, ситуація залишається критичною.

Близький Схід (Ємен і Сирія) продовжують боротися з відсутністю продовольчої безпеки через триваючі конфлікти. У 2023 році Ємен продовжував страждати від серйозної продовольчої кризи. За даними ООН, майже 14 млн. людей опинилися на межі голоду [12]. Ця ситуація стала наслідком тривалої громадянської війни, економічних труднощів та обмеженого доступу до гуманітарної допомоги.

Сектор Гази зіткнувся з жахливою продовольчою кризою. У 2024 році понад 1,8 млн. палестинців у Газі відчували надзвичайно гострий рівень голоду: 70% посівів було знищено під час ізраїльського конфлікту. За даними глобальної ініціативи з продовольчої безпеки, у 2024 році 133 тис. жителів Гази або 6% населення вже переживають фазу 5 або «катастрофічну» відсутність продовольчої безпеки і це число може зрости приблизно до 345 тис. осіб або 16 % населення у 2025 році.

Латинська Америка та Карибський басейн характеризуються економічною нестабільністю у поєднанні з кліматичними явищами. Венесуела і Гаїті є одними з найбільш постраждалих країн.

Прогноз глобальної продовольчої безпеки у 2024 році неоднозначний, з деякими позитивними зрушеннями поряд із викликами, що зберігаються.

1. Світові ціни на продукти харчування. Міністерство сільського господарства США прогнозує незначне зростання світових цін на продовольство через інфляцію та проблеми з поставками. І хоча зростання цін буде помірним порівняно з попередніми роками, воно все одно непропорційно вплине на домогосподарства з низькими доходами.

2. Відсутність продовольчої безпеки збережеться або погіршиться в країнах-зонах конфліктів - Секторі Гази, Судані та Гаїті.

3. Всесвітня метеорологічна організація попереджає про підвищені ризики зі зміною клімату, пов'язані з Ель-Ніньо, включаючи посухи в Африці, повені в Азії та урагани в Америці, які ще більше ускладнять продовольчу безпеку в усьому світі.

Міжнародні організації, включаючи Всесвітню продовольчу програму та ФАО, нарощують зусилля для вирішення проблеми відсутності продовольчої безпеки. Однак значною перешкодою залишаються прогалини у фінансуванні. Місцевим органам влади рекомендується інвестувати в стійке до зміни клімату сільське господарство та системи соціального захисту, щоб пом'якшити наслідки нестачі продовольства.

Для ефективної боротьби зі світовою продовольчою кризою необхідний комплексний підхід:

1. Вирішення конфліктів: усунення причин конфлікту має важливе значення для відновлення стабільності та забезпечення доступу до продовольства.

2. Економічна підтримка: надання фінансової допомоги вразливим верствам населення та стабілізація економіки.

3. Розвиток стійкого сільського господарства: інвестиції в стійкі методи ведення сільського господарства та посухостійкі культури.

4. Зміцнення ланцюгів поставок: покращення інфраструктури та логістики може зменшити втрати продовольства та забезпечити ефективний розподіл.

5. Міжнародне співробітництво: посилення глобальної координації та фінансування для подолання великомасштабних продовольчих криз.

Світова продовольча криза є багатогранним викликом, який потребує термінових і тривалих дій. Світ повинен усунути корінні причини - конфлікти, економічну нерівність і зміну клімату - одночасно впроваджуючи адаптивні стратегії для створення стійких продовольчих систем.

2.2. Вплив війни в Україна на глобальну продовольчу безпеку

Україна як найбільшою житницею Європи і країною, яка має 25% світового чорнозему та розвинуте сільськогосподарське господарство, на яке у 2021 році припадало понад 10% валового внутрішнього виробництва (ВВП) країни.

Російсько-український конфлікт, який почався 24 лютого 2022 року викликав занепокоєння у всьому світі щодо зростання глобальної продовольчої безпеки принаймні за століття.

За прогнозами Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) у 2030 мільйони людей все ще будуть хронічно недоїдати через війну. Росія, яка нищить сільськогосподарський сектор України, використовує свій експорт продовольства як інструмент впливу на Глобальний Південь.

Впродовж війни сільське господарство України, його експортна інфраструктура та працівники були однією з основних мішеней нападів росії.

У березні 2023 року за оцінками міжнародних організацій загальні витрати і збитки сільськогосподарському сектору України від війни становили 40,2 млрд. дол. США. А збиток, завданий сектору зрошення, оцінено у 380,5 млн. дол. США [35]. Лише підриг росією Каховської дамби у червні 2023 року знищив зрошувальну інфраструктуру та зробив непридатними сільськогосподарські землі в регіоні.

У липні 2023 року росія припинила свою участь у Чорноморській зерновій ініціативі (BSGI), яка дозволяла Україні безпечно експортувати зерно через три українських чорноморські порти, і посилила атаки. Так, у період з липня по грудень 2023 року було зафіксовано 31 атаку, яка завдала шкоди або знищила виробництво та експорт зерна в Україні.

Крім цього, у 2023 році Україна стала найбільш замінованою країною у світі, що суттєво підірвало її сільськогосподарську продуктивність. Потрясінням для світових ринків стало також те, що війна погіршила доступність до добрив, що ще більше підірвало продуктивність сільського господарства України.

Окрім такої масштабної шкоди сільськогосподарському сектору України, у 2023 році росія присвоїла майже 6 млн. метричних тонн (мнт) української пшениці з окупованих територій. Росія отримала, таким чином значні вигоди від нападу на сільське господарство України.

Російські атаки на сільське господарство – це фактично напади на економіку України, оскільки сільське господарство є одним з основних джерел ВВП України та доходів від експорту. Через атаки на морську експортну інфраструктуру, Україна була змушена експортувати більшу частину свого зерна через території європейських країн.

Крім того, обмеження експорту сільськогосподарської продукції з України призвело до дезорганізації на ринках сільськогосподарської продукції, вплинувши на країни-імпортери продовольства.

Україна почала виробляти і експортувати менше продуктів харчування (табл. 2.4)

Таблиця 2.4

Виробництво та експорт продовольства з України

Продукти харчування	Виробництво			Експорт		
	Середнє значення За 2018-2021	2021-2022	2022-2023 (прогноз)	Середнє значення За 2018-2021	2021-2022	2022-2023 (прогноз)
МЛН. Т						
Зернові культури	75.0	54.6	45.7	49.9	43.2	35.8
Пшениця	28.5	20.2	17.0	18.9	14.8	10.0
Фуражне зерно	46.5	34.4	28.7	31.0	28.4	25.8
Кукурудза	36.1	27.0	22.0	25.7	25.6	23.0
Ячмінь	8.6	5.8	5.0	5.0	2.5	2.5
Олійні культури	23.4	23.3	18.8	4.6	6.1	6.9
Цукор	..	1,5	1,3	..	1,0	0,9
М'ясо, тис. т	..	2 247	2 155	..	1 955	1 841
Молоко і молочна продукція, тис. т	8 989*	7 320	7 040	499*	535	459

*Середнє значення за 2020-2021 рр.

Примітка. Складено автором на основі [25].

В Україні почало вироблятися менше пшениці і більше кукурудзи, але виробництво та експорт обох товарів впали через війну. Загалом, за прогнозами експорт пшениці з України у 2023-2024 рр. порівняно з періодом 2020-2021 рр., має скоротитися на 11 % до 15 млн. т, а експорт кукурудзи з України скоротиться на 15 % до 23 млн. т. [35].

Після 5 місячної блокади морського експорту України, за посередництва ООН, у липні 2022 року його було відновлено. Тому, рік часу країна могла безпечно експортувати зерно (близько 32,9 млн. т зерна) до 45 країн світу, в тому числі 725 тис. метричних т зерна до Всесвітньої продовольчої програми (ВПП). Через підтримуваний ЄС «шлях солідарності», Чорноморська зернова ініціатива також допомагала у підтримці сільськогосподарської економіки України.

Україна також почала переправляти зерно через гуманітарний коридор «Український коридор», що допомогло зберегти та навіть збільшити її морський сільськогосподарський експорт. Однак, конфлікт у Червоному морі створив нові загрози і за підрахунками Міжнародного дослідницького інституту продовольчої політики, це може вплинути майже на 27 % експорту української пшениці морським транспортом. Збої в доставці можуть підвищити вартість доставки для експортерів, що знизить ціну, яку сплачують українські виробники, і підвищить ціну, яку сплачують споживачі, в тому числі в країнах з нестачею продовольства.

Попри ці усі труднощі, світові ціни на продукти харчування падають. У 2020-2021 рр. через ринкові потрясіння, пов'язані з пандемією, світові ціни на продукти харчування зросли. Це ж сталося і у березні 2022 року, після вторгнення росії в Україну, коли ціни на продовольство досягли історичного максимуму. Однак, вже у грудні 2022 року ціни впали нижче рівня до вторгнення, а до січня 2024 року ФАО оголосила, що світові ціни на продукти харчування впали до найнижчого рівня за три роки. Однак, таке падіння світових цін на продовольство маскує триваючу глобальну кризу продовольчої безпеки, якою росія продовжує маніпулювати через власний експорт сільськогосподарської продукції.

У той час як світові ціни на продукти харчування падають в доларах США, ціни на місцеві продукти харчування, виміряні в національних валютах, у багатьох країнах зростають. Наприклад, у вересні-жовтні 2023 року більше третини країн з низьким рівнем доходу і країн із доходом нижче середнього зазнали зростання цін на продукти харчування майже на 15%, а інфляція цін на продукти становила 30 % в той період. У цих країнах зберігається відсутність продовольчої безпеки, причому часто найбільше страждають домогосподарства з найнижчими доходами.

Скорочення експорту сільськогосподарської продукції з України створило ніші, які інші експортери поступово заповнюють, щоб підтримувати поставки на світових ринках. Однак, враховуючи триваючі загрози світовим ринкам сільськогосподарської продукції, такі як експортні обмеження, які були запроваджені основними країнами-експортерами, вплив зміни клімату на продуктивність сільського господарства та перебої у світовій торгівлі, включно з ситуацією в Червоному морі, здатність інших виробників компенсувати збитки, завдані Україні, невизначена.

Відповідно до Глобального звіту про продовольчу кризу, у 2022 році 258 млн. людей зіткнулися з високим рівнем гострої продовольчої безпеки, що сталося частково через вторгнення росії в Україну та викликані ним потрясіння на ринках продуктів харчування, добрив та енергії.

Зросла вартість гуманітарної допомоги і щомісячні операційні витрати ВПП на 28 млн. дол. США вищі, ніж до вторгнення. Також, зростання світових цін на продовольство, збільшило вартість товарів, які купують і розповсюджують такі організації, як ВПП та ЮНІСЕФ. Для осіб, які страждають від гострої нестачі їжі, особливо для дітей, відсутність доступу до належного харчування через наслідки вторгнення Росії в Україну, може мати наслідки для розвитку протягом усього життя.

Росія продовжує маніпулювати через власний експорт сільськогосподарської продукції. Згідно з даними Міністерства сільського господарства США, завдяки сприятливим умовам вирощування, експорт пшениці з росії у сезоні 2023-2024 рр. може зрости на 30 % порівняно з 2020–2021 рр. Так, росія намагається «замінити» українське зерно своїм експортом і компенсувати дефіцит продовольства у країнах-імпортерах. Під час саміту Росія-Африка в липні 2023 року росія пообіцяла 25 тис. метричних т пшениці до Буркіна-Фасо, Еритреї, Малі та Зімбабве та 50 тис. метричних т пшениці до Сомалі та Центральноафриканської Республіки. Також, росія збільшила експорт пшениці в усі регіони Африки на південь від Сахари. Такий експорт продовольства є основним джерелом м'якої сили росії, особливо на Глобальному Півдні, і потужність цієї зброї залежить від рівня продовольчої безпеки та залежності від імпорту продовольства в країнах.

Сільськогосподарський сектор України підтримують міжнародні організації та уряди-партнери. Зокрема Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) підтримує Ініціативу стійкості та зростання сільського господарства в Україні (AGRI-Ukraine), а Державний департаменту США фінансує заходи з гуманітарного розмінування, включно з сільськогосподарськими угіддями.

Забезпечення обороноздатності України є важливим для життєздатності сільського господарства та розвитку українського експорту як альтернативи російському. І хоча потужна військова допомога має першочергове значення для виживання сільськогосподарського сектору України, однак, потрібно знайти можливість збільшувати інвестиції у відновлення сільського господарства України, зважаючи на його важливість не лише для економіки України, а й для глобальної продовольчої безпеки та зменшення м'якої сили російського сільськогосподарського експорту.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОСИЛЕННЯ СТІЙКОСТІ ПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ У СВІТІ

Основними чинниками, які негативно впливають на продуктивність сільського господарства у світі є:

1. Підвищення глобальної температури, нестабільні погодні умови та збільшення частоти екстремальних погодних явищ, таких як повені та посухи. Опустелювання, деградація ґрунтів і нестача води.

2. Глобальні пандемії. Пандемія COVID-19 (2020–2022 роки) оголила вразливі місця в глобальних ланцюжках постачання продовольства. Перебої з транспортом, нестача робочої сили та експортні обмеження призвели до скорочення доступу до продовольства в багатьох регіонах.

3. Геополітичні конфлікти. Війни та політична нестабільність у таких країнах, як Україна, Сирія та Ємен, підірвали сільськогосподарське виробництво та торгівлю. Російсько-український конфлікт підкреслив крихкість світових ринків зерна, враховуючи роль обох країн як основних експортерів.

4. Швидка урбанізація і зростання населення. У 2022 році населення планети перевищило 8 мільярдів, а швидка урбанізація збільшила попит на продовольство. Розростання міст призвело до скорочення орних земель, що ускладнило системи виробництва продуктів харчування.

Стійкі методи ведення сільського господарства підвищують продуктивність, зберігаючи при цьому здоров'я навколишнього середовища. Серед цих методів можна виділити розвиток регенеративного (відновлювального) сільського господарства. Завданнями такої моделі є відновлення ґрунту, збільшення біорізноманіття та покращення кругообігу води. Для цього використовують практики сівозміни, комплексне управління, агролісомеліорація, належні методи випасу тощо.

Також, сучасні технології GPS, дрони та датчики IoT, дозволяють фермерам оптимізувати ресурси, такі як вода, добрива та пестициди. Це зменшує відходи, знижує витрати та підвищує врожайність сільськогосподарських культур.

Важливим напрямком є вирощування сортів сільськогосподарських культур, стійких до посухи, шкідників і хвороб. Генетично модифіковані організми (ГМО) та інструменти редагування генів, такі як CRISPR використовуються для створення стійких культур. Наприклад, посухостійка кукурудза може вирощуватися в Африці і це вирішує проблему нестачі води.

Зміцнення ланцюгів поставок продовольства та побудова ефективних систем розподілу продовольства гарантують забезпечення споживачів під час криз. Для цього важливим є диверсифікація джерел постачання, оскільки залежність імпорту продовольства від декількох країн та регіонів знижує ризик збоїв, спричинених локалізованими подіями. Також у цьому допомагає цифрове управління ланцюгами поставок. Технології блокчейну та штучного інтелекту підвищують прозорість та ефективність логістики харчових продуктів, забезпечуючи своєчасну доставку та зменшуючи відходи.

У всьому світі близько третини виробленої їжі витрачається даремно. Ряд останніх досліджень показує, що від 30 до 50% виробленої їжі ніколи не споживається і неминуче викидається. У США кожен громадянин викидає понад 400 фунтів (приблизно 180 кг) їжі на рік, тоді як у Європі ця цифра становить 173 кг їжі на рік. Загальні витрати, пов'язані з харчовими відходами, для ЄС-28 у 2012 році оцінювалися в 143 млрд. євро. Подібна статистика показала, що США витрачають до 218 млрд. доларів на рік (1,3% ВВП) на вирощування, обробку та транспортування їжі, яку не їдять. За підрахунками, у Канаді щорічно викидається більше 25 млрд. дол. США, що становить майже 2% валового внутрішнього продукту Канади [30].

Вирішення цієї проблеми може значно підвищити доступність продуктів харчування. У 2021 році Міністерство сільського господарства США і Агентство з охорони довкілля США намітило скорочення втрат і відходів харчових продуктів на 50% до 2030 року.

Близько 25 американських корпорацій (ресторани, готелі, виробники продуктів харчування, інші компанії) заявили про свої наміри вдвічі скоротити відходи харчових продуктів шляхом запобігання, відновлення і переробки. Наприклад, окремі фірми можуть жертвувати надлишки продуктів харчування обслуговуючим компаніям або відправляють їх на корм для тварин, компост або виробництво енергії [18].

Дрібні фермери виробляють значну частину світового продовольства, але їм часто не вистачає доступу до ресурсів і ринків. Тому передові уряди країн мають створювати умови для розширення можливостей дрібних фермерських господарств. Такими заходами є: забезпечення доступу до кредитів (мікрофінансування) та страхування (врожаїв тощо), які захищають фермерів від втрат через несприятливі події. А інвестиції в холодильні склади та кращу транспортну інфраструктуру мінімізують втрати після збору врожаю, особливо в країнах, що розвиваються.

Розвиток моделей кооперативного землеробства або фермерських кооперативів також знижують витрати та полегшують доступ до сучасного обладнання та технологій для сільського господарства. А підтримка міського сільського господарства, включаючи сади на дахах і вертикальне землеробство, є зростаючою сучасною тенденцією, яка допомагає збільшувати доступність продуктів харчування на місцевому рівні та одночасно зменшити викиди, пов'язані з транспортуванням.

Уряди відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки за допомогою політики та регулювання. Вони відповідають за надання субсидій для розвитку сталих методів ведення сільського господарства та інвестиції в сільську

інфраструктуру та підтримують довгострокову продовольчу безпеку.

В передових країнах ведуться інформаційні кампанії для споживачів, адже заохочення відповідального споживання за допомогою освітніх ініціатив допомагає зменшити харчові відходи в домогосподарствах і ресторанах. Громадяни мають знати про принципи усвідомленого споживання та правильного зберігання їжі; підтримувати місцевих фермерів; підштовхувати уряди надавати пріоритет продовольчій безпеці за допомогою сталої політики.

Дії на рівні домогосподарства, такі як планування харчування та правильне зберігання продуктів, сприяють зменшенню обсягів загальних харчових відходів.

Важливим напрямком сучасної політики є розробка і підтримка сучасних інновацій, що сприяють продовольчій безпеці. Наприклад, відомі такі агротехнологічні стартапи, як Plenty, AeroFarms та Indigo Agriculture, які модернізують виробництво продуктів харчування завдяки інноваціям у вертикальному землеробстві, управлінні рослинами на основі штучного інтелекту та стійких методах ведення сільського господарства. Іншим прикладом є альтернативні білки, тобто зростання рослинного м'яса, вирощеного в лабораторії та білків на основі комах, що забезпечує додаткові джерела їжі, які вимагають менше ресурсів. Або використання штучного інтелекту у сільському господарстві, який допомагає прогнозувати врожайність сільськогосподарських культур, відстежувати шкідників та оптимізувати використання ресурсів, забезпечуючи краще прийняття рішень у сільському господарстві.

Інноваційні методи зрошення, такі як крапельне зрошення та збір дощової води також допомагають економити воду, оптимізуючи її використання.

Серед країн, які мають передовий досвід у вирішенні проблем продовольчої безпеки є Індія, яка запровадила політику подвоєння доходів фермерів шляхом сприяння диверсифікації сільськогосподарських культур, органічному землеробству та цифровізації сільськогосподарського сектору.

Лідером сталого сільського господарства є Нідерланди, які незважаючи на свої невеликі розміри, стали другим за величиною експортером продовольства завдяки інноваціям у тепличних технологіях та точному землеробстві. Голландці стали піонерами у вирощуванні клітинного м'яса, вертикальному землеробстві, насіннєвих технологіях, роботизації в доїнні та збиранні врожаю. 15 із 20 найбільших агропродовольчих компаній - Nestlé, Coca-Cola, Unilever, Cargill і Kraft Heinz мають великі дослідницькі центри в Нідерландах.

Країна очолює інновації, спрямовані на зменшення споживання води, а також скорочення викидів вуглецю та метану. Так, голландські теплиці з меншою кількістю добрив і води можуть виростити на одному акрі стільки продукції, що для традиційного ґрунтового землеробства знадобилося б 10 акрів. А голландські ферми використовують лише півгалона води, щоб виростити близько фунта помідорів, тоді як середній світовий показник становить більше 28 галонів.

Цифрові сільськогосподарські послуги поширилися в Африці за останнє десятиліття. Більшість із них – це сервіси, які працюють на мобільних телефонах, хоча використовуються й більш передові технології, такі як супутникові зображення, датчики, блокчейни та аналітика великих баз даних. Кенія знаходиться в авангарді цього розвитку в Африці. Кенія запровадила мобільні технології для фермерів. Зокрема, такі програми, як M-Farm, розширили можливості кенійських фермерів, надаючи ринкові ціни в режимі реального часу, оновлення погоди та поради щодо сільського господарства.

Уряд Руанди впровадив інклюзивну сільськогосподарську політику, яка розширює можливості жінок і дрібних фермерів, сприяючи більшій стійкості продовольчої системи.

Сінгапур інвестував значні кошти в міське сільське господарство та продовольчі технології, досягнувши значного прогресу у зменшенні своєї залежності від імпортного продовольства. Уряд країни дотримується стратегії «3-х продовольчих кошиків»:

- диверсифікація джерел імпорту продуктів харчування;
- локальне зростання;
- підтримка місцевих фірм у вирощуванні продуктів харчування за кордоном для експорту назад до Сінгапуру у випадку необхідності.

Сінгапурський уряд має на меті виробляти 30% потреби у харчуванні до 2030 року. В країні розвивається інноваційне сільське господарство через вертикальне землеробство та альтернативні білки. У 2021 році Сінгапур став першим у світі урядом, який схвалив продаж м'яса, вирощеного в лабораторії. В Сінгапурі налічується близько 20 компаній, які розробляють м'ясо, вирощене в лабораторії, і білок рослинного походження [27]. У майбутньому Агропродовольчий інноваційний парк буде розвивати галузі, які розроблятимуть високотехнологічні рішення для міського сільського господарства, щоб відповідати харчовим викликам Сінгапуру.

Кожен сінгапурець може взяти участь у зменшенні тягаря імпорту продуктів харчування, адаптувавши та скоригувавши свої харчові звички. Наприклад, в країні заохочується зменшення харчових відходів шляхом правильного планування та зберігання їжі, а також готування смачних страв із залишків їжі. Хоча досі в Сінгапурі харчові відходи займають близько 12% від загального обсягу відходів, що еквівалентно 800 млн. кг їжі.

Уряди, міжнародні організації та приватні структури повинні співпрацювати для вирішення системних проблем, що загрожують глобальній продовольчій безпеці. Лише завдяки скоординованим діям можна забезпечити майбутнє, в якому кожен матиме доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі. Співпраця між країнами та організаціями, такими як ФАО та Всесвітня продовольча програма (ВПП), має важливе значення для вирішення глобальних проблем.

Застосовуючи ці стратегії, світ може наблизитися до досягнення продовольчої безпеки для всіх, навіть в умовах невизначеності сучасності. Період

з 2020 по 2024 рік показав, що стійкість, інновації та співпраця є стовпами, на яких має ґрунтуватися майбутнє глобальної продовольчої безпеки.

Сучасні продовольчі системи є основою глобальної продовольчої безпеки, забезпечуючи продовольством мільярди людей, підтримуючи засоби до існування та економіку. Однак ці системи стикаються зі зростаючими викликами, включаючи зміну клімату, пандемії, геополітичні конфлікти та економічну нерівність. Зміцнення стійкості сучасних продовольчих систем має вирішальне значення для забезпечення їхньої здатності адаптуватися до потрясінь і стресових факторів.

Впровадження принципів циркулярної економіки у виробництві продуктів харчування та управлінні відходами може створити більш стійкі та ефективні продовольчі системи. Наприклад, переробка органічних відходів позитивно впливає на цінову політику виробників сільськогосподарської продукції за рахунок підвищення конкуренції у секторі добрив та скорочення використання мінеральних добрив.

Стійкі продовольчі системи мають важливе значення для забезпечення глобальної продовольчої безпеки в умовах зростаючих викликів. Застосовуючи стійкі сільськогосподарські методи, впроваджуючи технологічні інновації та сприяючи сильному управлінню, світ може побудувати надійні, адаптивні та справедливі продовольчі системи. Зміцнення цих систем є не просто необхідністю, а моральним імперативом для забезпечення сталого майбутнього для всіх.

ВИСНОВКИ

Питання глобальної продовольчої безпеки є важливою проблемою сучасності і гарантією національної та світової стабільності. Глобальна продовольча безпека досягається, якщо у людей існує: постійний і вільний фізичний доступ до необхідної кількості якісної та поживної їжі; економічний доступ, тобто можливість придбати достатню кількість продуктів харчування; соціальний доступ, тобто відсутні бар'єри у отриманні їжі для будь-якої статі та/або соціальної групи.

У науковій літературі виділяють такі основні виміри продовольчої безпеки як: наявність та доступ до продовольства; споживання продуктів харчування та стабільність постачання.

Продовольча безпека у світі порушується внаслідок впливу таких основних факторів: збройні конфлікти та війни, кліматичні зміни та економічні потрясіння. Конфлікти є основною причиною та підсилювачем високого рівня гострої нестачі продовольства і безпосередньо впливають на доступ та доступність продовольства. Через війни зводяться нанівець економічні досягнення країн та порушуються процеси виробництва і розподілу продовольства, що призводить до дефіциту та підвищення цін на продукти.

Міжнародні організації, завдяки своїм чітким, але взаємодоповнюючим ролям, мають важливе значення для вирішення питань глобальної продовольчої безпеки. Їхні спільні зусилля допомагають значно зменшити голод і недоїдання, а співпраця із ними має важливе значення для досягнення сталої продовольчої безпеки в усьому світі.

Моніторинг світового ринку продовольства показав тенденцію до збільшення виробництва та запасів окремих основних продуктів харчування. Так, у експортному сезоні 2023-2024 рр. очікується хоч і незначне, але збільшення світового виробництва зернових культур на 1,0 % порівняно з періодом 2022-2023 рр. Хоча, обсяг виробництва пшениці планується на 3,0 % менше показника,

досягнутого у 2022-2023 рр. Найбільше зниження обсягів виробництва пшениці очікується у російській федерації та Австралії, хоча у 2022 році ці країни мали рекордно високі показники виробництва. Також скорочення виробництва пшениці очікувалося по інших провідних виробниках, включаючи Україну та Казахстан.

Світові ціни на пшеницю почали поступово знижуватися з того часу як у травні 2022 року, після перебоїв з українським експортом, спричинених війною, вони вирости до рекордного рівня. Чорноморська зернова ініціатива частково дозволила Україні експортувати зерно зі своїх чорноморських портів, що зменшило невизначеність та покращило поставки на світових ринках. У травні 2023 року світові ціни на пшеницю впали на 35% порівняно з цінами 2022 року. А вже у січні 2024 року ФАО оголосила, що світові ціни на продукти харчування впали до найнижчого рівня за три роки.

Однак, таке падіння світових цін на продовольство може маскувати глобальну кризу продовольчої безпеки. Адже, у той час як світові ціни на продукти харчування падають в доларах США, ціни на місцеві продукти харчування, виміряні в національних валютах, у багатьох країнах зростають. Наприклад, у вересні-жовтні 2023 року більше третини країн з низьким рівнем доходу і країн із доходом нижче середнього зазнали зростання цін на продукти харчування майже на 15%, а інфляція цін на продукти становила 30%. У цих країнах зберігається відсутність продовольчої безпеки, причому часто найбільше страждають домогосподарства з найнижчими доходами.

У 2023 році приблизно 281,6 млн. людей зіткнулися з високим рівнем гострої нестачі продовольства, що на 24 млн. більше, ніж у 2022 році. А понад 700 тис. осіб опинилися на межі голоду, особливо в Секторі Гази, Судані та Гаїті. Понад 60% населення, яке відчуває гостру нестачу продовольства, проживало у 10 країнах.

Найбільшу нестачу продовольства відчувало населення таких

африканських країн як Демократична Республіка Конго, Судан, Нігерія, Ефіопія, Південний Судан, Сомалі та інші. Через тривалі минулі чи теперішні збройні конфлікти продовольча криза існує також в таких країнах як Афганістан і Сирія. А у 2024 році понад 1,8 млн. палестинців у Секторі Газі відчули гостру нестачу продовольства, оскільки 70% посівів було знищено під час ізраїльського конфлікту.

Загроза голоду зросла у низці країн Африки та Близького Сходу з початком військової агресії росії в Україні. Через блокування портів, країни потерпали від перебоїв у постачанні продовольства, не маючи альтернативних джерел постачання продовольства.

Україна є найбільшою житницею Європи і країною, яка має 25% світового чорнозему та розвинуте сільськогосподарське господарство, на яке у 2021 році припадало понад 10% валового внутрішнього виробництва (ВВП) країни. Однак, під час війни сільське господарство України, його експортна інфраструктура та працівники були однією з основних мішеней нападів росії. У березні 2023 року за оцінками міжнародних організацій загальні витрати і збитки сільськогосподарському сектору України від війни становили 40,2 млрд. дол. США. Значна частина сільськогосподарських угідь замінована, що також суттєво підірвало продуктивність. Окрім цього, у 2023 році росія присвоїла майже 6 млн. метричних тон української пшениці з окупованих територій.

Внаслідок війни, Україна почала виробляти і експортувати менше продуктів харчування. І таке скорочення експорту сільськогосподарської продукції з України створило ніші, для інших експортерів. Крім цього, росія продовжує маніпулювати через власний експорт сільськогосподарської продукції і використовує його як джерело м'якої сили, особливо на Глобальному Півдні.

Отже, низка ризиків, спричинених війною, поставила під загрозу продовольчу безпеку багатьох країн. Військова агресія Росії проти України

виявила прогалини в системі продовольчої безпеки, яка наразі потерпає від низки негативних впливів: антропогенного (вплив військових дій), економічного (зростання цін на продовольство), логістичного (порушення ланцюгів постачання), соціального (загроза голоду). Будь-яка національна продовольча система має базуватися на обґрунтованих принципах управління ризиками, спрямованих на розвиток місцевого аграрного сектору із залученням новітніх технологій, зменшення харчових відходів, запобігання військовим конфліктам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агакерімова Р. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-53>
2. Артеменко Л., Мариненко Н., Крамар І., Гац Л. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи. *Соціально-економічні проблеми і держава (електронний журнал)*. 2023. Вип. 1 (28). С. 115–128. URL: <https://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23albstp.pdf>
3. Бабич М.М. Понятійно-категоріальна сутність продовольчої безпеки. *Економіка та держава*. 2017. № 6. С. 39–45.
4. Батигіна О. М. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія / О. М. Батигіна та ін. Харків : Видавництво ФОП Шевченко С. О., 2013. 326 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/3811>
5. Благополучна А.Г. Економічна доступність продовольства в умовах війни. *Економічні горизонти*. 2022. № 3 (21). С. 13-20.
6. Загальна декларація про ліквідацію голоду та недоїдання. URL: <https://cyclop.com.ua/content/view/1078/58/1/3/>
7. Звіт ООН: кількість голодуючих стабільно висока протягом трьох років поспіль, оскільки глобальна криза поглиблюється. URL: <https://agrohp.com.ua/news/novina-153>
8. Іванюк Н.С., Шевченко А.А. Продовольча безпека України в умовах воєнного стану *Міжнародна науково-практична конференція Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри*. Одеський державний аграрний університет, (м. Одеса, 01 листопада 2023 р). С. 144–145. URL: <https://bit.ly/3Oqqrhc>
9. Крилов Д. В. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України в сучасних умовах. *Проблеми сучасних трансформацій*. Вип. № 7, Серія:

економіка та управління, URL: <https://bit.ly/3OpJLeS>

10. ООН випустила доповідь про стан справ у сфері продовольчої безпеки та харчування у світі. URL: ООН випустила доповідь про стан справ у сфері продовольчої безпеки та харчування у світі

11. ООН оприлюднила дані про голод і продовольчу несправедливість. URL: <https://ua.futurefood4climate.eu>

12. ООН: 14 мільйонів людей в Ємені - на межі голоду. URL: ООН: 14 мільйонів людей в Ємені - на межі голоду – DW – 24.10.2018

13. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року» від 25.11.2020. директорат розвитку аграрного сектору. Міністерство економіки України. URL: <https://bit.ly/3OkZQlF>

14. Римська Декларація про всесвітню продовольчу безпеку і План дій Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства, Рим, 13 листопада 1996 р. URL: Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action :

15. Румик І.І. Продовольча безпека держави: питання теорії, методології, практики: монографія. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2020. 420 с.

16. Слободенюк О.І., Присяжнюк Н.М., Рудич О.О., Свиноус Н.І., Хахула Л.П. Удосконалення організаційних засад адресної продовольчої підтримки населення. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10. № 19. С. 254–264.

17. Собкевич О. В., Шевченко А. В. та інші. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни: аналітична доповідь /за ред. Я. А. Жаліла. – Київ: НІСД, 2023. 49 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04>

18. США воліють скоротити відходи харчових продуктів на 50%. URL: [США воліють скоротити відходи харчових продуктів на 50% | Responsible Future](#)

19. Сурілова О. О. Продовольча безпека в умовах пандемії. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». МОН України, НУ «ОЮА». Одеса: «Гельветика», 2021. Т. 28. С. 117-123. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle> .

20. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни. URL: <https://bit.ly/42jDUgA>

21. Хамуляк В. Стан та проблеми світового ринку продовольчих ресурсів. *VI Міжнародні наукові читання імені Богдана Гаврилишина: збірник матеріалів* (м. Тернопіль, 28 листопада 2024 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

22. Хамуляк В. Глобальна продовольча безпека: зміст поняття та сучасні загрози. *III Міжнародні наукові читання імені Богдана Гаврилишина: збірник матеріалів* (м. Тернопіль, 5 грудня 2023 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

23. Шабатура Т. С., Цимбал Н. В. Продовольча безпека України та світу в умовах війни. Інноваційна модернізація економіки України в умовах євроінтеграційних процесів: матеріали *VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, (Кременчук, 15–16 листопада 2022 року). Кременчук, КрНУ, 2022. С. 413–416.

24. Declaration of the world summit on food security. URL: https://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/Summit/Docs/Declaration/WSFS_09_Draft_Declaration.pdf

25. FAO. 2023. Food Outlook – Biannual report on global food markets. Rome. 2023. <https://doi.org/10.4060/cc3020en>

26. Food Security Discourse: Challenges for the 21st Century. URL: <https://globaldialogue.isa-sociology.org/articles/food-security-discourse-challenges-for-the-21st-century>.

27. Food security Singapore. URL: Food Security in Singapore

28. Food security trends in 2024 and beyond - World Bank Blogs. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/agfood/food-security-trends-2024-and-beyond>.

29. Food Security: Conceptual History and Pillars. URL: SpringerLink. https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-3-319-69626-3_21-1.
30. Global food security – Issues, challenges and technological solutions
URL: <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2018.05.002>
31. Global Food Security under COVID-19: Comparison and ... - MDPI.
URL: <https://www.mdpi.com/2304-8158/10/11/2850>.
32. Global Report on Food Crises (GRFC). 2024. URL: World Food Programme. <https://www.wfp.org/publications/global-report-food-crises-grfc>.
33. Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security and related matters under the mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). URL: <https://bit.ly/3uci2r3>
34. Md. Saleh Mahmud Evolution and Development of Food Security Concept: A Historical Overview URL: (PDF) Evolution and Development of Food Security Concept: A Historical Overview
35. Russia, Ukraine, and Global Food Security: A Two-Year Assessments.
URL: Russia, Ukraine, and Global Food Security: A Two-Year Assessment
36. Supporting policy with scientific evidence URL: 2024 Global Report on Food Crises | Knowledge for policy
37. The Greater Horn of Africa: Humanitarian Key Messages (February 2024). URL: The Greater Horn of Africa: Humanitarian Key Messages (February 2024) | OCHA
38. What is Food Security? URL: What is Food Security? There are Four Dimensions
39. World Food Programme. URL: Ukraine | World Food Programme
40. Zhangyue Zhou Global Food Security: What Matters? URL: (PDF) Global Food Security: What Matters?